

Znaczenie afrykańskiej misji do Ukrainy i Rosji

Jędrzej Czerep

16 czerwca w Kijowie, a 17 czerwca w Petersburgu przebywali wysocy przedstawiciele siedmiu państw afrykańskich, w tym prezydenci RPA, Zambii, Senegalu i Komorów. Deklarowanym celem misji było udrożnienie obrotu żywnością i nawozami, aby złagodzić skutki kryzysu żywnościowego w Afryce. Uczestnicy delegacji zaprezentowali też 10-punktowy plan pokojowy, w większości sprzyjający Ukrainie. Inicjatywa nie miała jednak szans powodzenia – prowadząca kontrofensywę strona ukraińska odrzuciła wezwania do „deeskalacji”, a rosyjska – do powrotu do międzynarodowo uznanych granic.

Geneza afrykańskiej inicjatywy. Skutki pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę były od początku odczuwalne w Afryce. Dotyczyło to [zakłóceń w obrocie produktami rolno-spożywczymi](#) z Ukrainy i Rosji (m.in. zbożem) oraz – głównie rosyjskimi i białoruskimi – nawozami. Skutkiem były rosnące ceny żywności i koszty produkcji rolnej na kontynencie, co wpłynęło na postawy większości państw Afryki. Unikały one otwartego potępienia Rosji, np. w głosowaniach w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ, co z ich perspektywy utrudniłoby poprawę sytuacji żywnościowej. Konsekwencją była wizyta w czerwcu 2022 r. przywódców Unii Afrykańskiej (UA) w Rosji, gdzie spotkali się z prezydentem Władimirem Putinem. Utorowało to drogę do [porozumienia w sprawie korytarza czarnomorskiego](#). Bazując na tym doświadczeniu, kontakty ze stroną rosyjską i ukraińską zaczęła rozwijać Fundacja Brazzaville, na której czele stoi Jean-Yves Ollivier, francuski biznesmen zaprzyjaźniony z licznymi przywódcami afrykańskimi i doświadczony mediator w konfliktach zbrojnych (m.in. w Namibii, Angoli, Demokratycznej Republice Konga, Libanie). Był on m.in. doradcą prezydenta Jacques’a Chiraca ds. Afryki, a później współpracownikiem Rosatomu. W grudniu 2022 r. Ollivier oraz związani z Fundacją byli premier Ugandy Amama Mbabazi i były prezydent Nigerii Olusegun Obasanjo odbyli spotkanie przygotowawcze z władzami rosyjskimi w Moskwie, a w lutym br. dwóch pierwszych prowadziło rozmowy w Kijowie. Misję oficjalnie

ogłosił 16 maja br. prezydent RPA Cyril Ramaphosa, który sygnalizował swoją gotowość do mediacji już w marcu ub.r.

Skład i przebieg misji. W misji uczestniczyli wysocy przedstawiciele siedmiu państw afrykańskich: RPA, Senegalu, Zambii, Komorów, Ugandy, Republiki Konga i Egiptu. Cztery pierwsze były reprezentowane przez prezydentów, odpowiednio Cyrila Ramaphosę, Macky’ego Salla, Hakaindego Hichilemę i Azali Assoumaniego, obecnego rotacyjnego przewodniczącego UA. W ostatniej chwili z osobistego udziału zrezygnował prezydent Ugandy Yoweri Museveni, który zachorował na COVID-19. Prezydent Konga Denis Sassou-Nguesso, z którym blisko współpracuje Ollivier, w ostatnich dniach kwestionował sens realizowania misji w trakcie ukraińskiej ofensywy, co mogło skutkować jego nieobecnością. Choć na etapach przygotowawczych aktywny był Obasanjo, później wycofał się z powodu braku wyraźnego poparcia całej UA dla tej inicjatywy, a Nigeria nie wzięła w niej udziału. Państwa, które uczestniczyły w misji, różniły się co do oceny obecnej roli Rosji. Władze RPA i Ugandy sprzyjają jej w sprawie Ukrainy, a Rosja zwiększa w nich wpływy. Egipt stara się zachować równowagę – jest np. gotowy sprzedać broń tak Rosji, jak i Ukrainie. Pozostałe cztery są z kolei wyraźnie prozachodnie – Senegal obawia się wzrostu zaangażowania Grupy Wagnera w Afryce Zachodniej, Zambia należy do liderów procesu poprawy standardów demokratycznych i gospodarczych, a Kongo i Komory blisko współpracują z Francją.

Delegacje spotkały się w Warszawie, gdzie przywódcy RPA, Zambii i Komorów odbyli też rozmowy dwustronne z prezydentem RP Andrzejem Dudą, a następnie pociągiem udały się do Kijowa. Były tam świadkiem rosyjskiego ataku raketowego i alarmu, czemu jednak zaprzeczył w zaskakującym oświadczeniu rzecznik Ramaphosy Vincent Magwenya. Delegaci odwiedzili Buczę oraz odbyli rozmowy z prezydentem Zełenskim. Kolejnego dnia spotkali się w Petersburgu z Władimirem Putinem, który przekonywał, że Rosja nie jest przeciwna rozmowom. Na dowód tego zaprezentował dokument, który opisał jako porozumienie ukraińsko-rosyjskie z wiosny ub.r. o wycofaniu sił Rosji spod Kijowa. Prezydentowi RPA nie mogli towarzyszyć przedstawiciele ochrony i dziennikarze, których samolot z powodów proceduralnych został zatrzymany na lotnisku w Warszawie.

Przedstawione propozycje. Przed rozpoczęciem misji Ollivier deklарował, że jej celem jest umożliwienie dużej wymiany jeńców, wzmocnienie porozumienia zbożowego i ułatwienie zakupów rosyjskich nawozów. Według Reutersa wstępna wersja planu pokojowego zawierała postulaty wycofania wojsk rosyjskich z Ukrainy, usunięcia broni jądrowej z Białorusi, zniesienia nakazu ścigania Putina przez MTK oraz złagodzenia sankcji. Prawdopodobnie elementy tego planu zostały przedstawione stronie ukraińskiej.

Podczas spotkania z Putinem Ramaphosa odczytał 10-punktowy plan obejmujący m.in. zgodę, że drogą do pokoju są negocjacje, obustronną deeskalację, uznanie suwerenności i granic Ukrainy i Rosji zgodnie z prawem międzynarodowym, międzynarodowe gwarancje bezpieczeństwa dla obu stron, pełne odblokowanie portów czarnomorskich, dostęp pomocy humanitarnej dla ofiar wojny, zwolnienie jeńców i dzieci, odbudowę zniszczeń wojennych. Zdecydowana większość tych postulatów – z wyjątkiem deeskalacji, która obecnie prowadziłaby do zamrożenia konfliktu i utrwalenia zdobyczy rosyjskich – jest korzystna dla Ukrainy.

Wydzwięk misji. W RPA (także np. w Kenii) początkowo dominowała sprawa zatrzymania na Okęciu południowoafrykańskich ochrony i dziennikarzy, co było interpretowane jako próba sabotażu misji. Media spekulowały o niechęci państw wspierających Ukrainę, aby Afrykanie zbadali sytuację na miejscu. Później jednak uwaga komentatorów skupiła się na niedopatrzeniach RPA w przygotowaniu podróży, zwłaszcza co do formalności przy przywozie uzbrojenia należącego do ochrony oraz pozaprotokolarnego rozszerzenia składu delegacji.

Na Ukrainie, która prowadzi kontrofensywę i dąży do odzyskania całego terytorium, postulat deeskalacji oraz zniesienia nakazu ścigania Putina wzbudziły wątpliwości co do intencji misji. Wzmocniły je wypowiedzi rzecznika

Ramaphosy o ostrzale, co sugerowało, że misja służy celom wojny informacyjnej Rosji. Komentarz Magwenyi był jednak odosobniony i w RPA powszechnie uznany za skandaliczny.

Putin, który przygotowuje się do lipcowego, drugiego szczytu Rosja–Afryka i szczytu BRICS w sierpniu br., przyjął delegatów serdecznie, co kontrastowało z napiętą atmosferą rozmów w Kijowie. Rosja zaprezentowała się jednak jako mniej elastyczna i otwarta na gesty w stronę Afryki, niż oczekiwali jej przedstawiciele. Szczególnie złe wrażenie wywołało jawne odrzucenie postulatu przedłużenia umowy zbożowej i dotyczącego poszanowania granic Ukrainy. W Rosji zwolennicy twardego kursu odebrali afrykański plan jako zbyt proukraiński, jednak media bliskie Kremlowi, np. RIA, oceniły go jako lepszy np. od chińskiego.

Wnioski. Choć misja nie miała szans zaprowadzenia pokoju, przysłużyła się uświadomieniu państwom afrykańskim zasadniczych powodów trwania wojny – rosyjskich planów zdominowania Ukrainy, która z kolei dąży do wyzwolenia zajętych terytoriów. Przysłużyła się też korzystnej ewolucji podejścia niektórych państw do Rosji i Ukrainy, np. w sprawie granic. Choć w ub.r. przedstawiciele RPA [autoryzowali rosyjskie nielegalne referenda aneksyjne](#), obecnie to Ramaphosa firmował apel do Putina o powrót do uznanych granic zgodnych z prawem międzynarodowym. Przedstawiciele misji popełnili błędy, np. organizacyjne, nie mieli też odpowiedniego wyczucia kontekstu postulatu deeskalacji – dla Ukrainy niedopuszczalnego na obecnym etapie wojny. Podjęcie przez grupę afrykańskich liderów próby zainicjowania rozmów o pokoju w wojnie toczącej w Europie samo w sobie było jednak doniosłe – dotychczas to świat zachodni interweniował w przypadkach konfliktów w Afryce. Zmiana ta jest spójna np. z podejściem USA, które w odnowionej w 2022 r. strategii wobec Afryki Subsaharyjskiej wskazały, że pożądane jest, aby Afryka współdecydowała o problemach globalnych. Można spodziewać się kolejnych afrykańskich prób działań dyplomatycznych w odniesieniu do kryzysów na świecie.

Istotnym elementem międzynarodowej strategii Ukrainy jest zbliżenie perspektyw państw Globalnego Południa do ukraińskiej, o czym świadczą wizyty ministra spraw zagranicznych Dmytro Kuleby w Afryce, otwieranie ambasad na kontynencie czy działalność specjalnego wysłannika prezydenta Zełenskiego na Afrykę i Bliski Wschód. Przyjmując delegację w Kijowie, Ukraina miała okazję wzmocnić sympatię i zrozumienie ze strony przyjaznych jej państw afrykańskich i pozyskać kolejne. Szansa ta nie została jednak w pełni wykorzystana z powodu podejrzeń misji o prorosyjskość. W przypadku kolejnych wielostronnych wizyt, których uczestnicy nie mają jednolitego politycznie stanowiska, dla Ukrainy korzystne byłoby różnicowanie oceny zaangażowania poszczególnych uczestników.